13. juuni 2023 — Eesti omandireformi ohvrite 32. leinapäev

Omandireformi kohta on kirjutatud hulk tõsiseid raamatuid ja põhjalikke analüüse, mis sisaldavad ängistavaid lehekülgi, jutustades sundüürnike kallal toime pandud jõhkrustest. Reformi ülekohus ühe elanikkonna grupi suhtes on üksikasjalikult kirja pandud. Oleneb nüüd Eesti valitsuse sammudest, kas saab neile raamatuile lähiajal vabanduskirjad juurde panna. Siis väheneksid edaspidi vaidlused taasiseseisvumise aja esimese kolme aastakümne riigijuhtide tegude ja eksimuste üle – sarnased vaidlused, mida peame täna Pätsi või Smuuli nime ümber. Muidu on tudengid ja teadusmehed, kes viiekümne või saja aasta pärast Eesti 21. sajandi lähiajalugu uurima asuvad, sunnitud omandireformi aastaid väga mustades värvides kirjeldama. See õudne aeg võiks lõppeda küll.

Lugupeetud Vabariigi President Alar Karis, Peaminister Kaja Kallas, Riigikogu aseesimees Jüri Ratas!

13. juunil möödub kolmkümmend kaks aastat päevast, mil Toompeal kiideti heaks omandireformi aluste seadus (ORAS). Balti riikides läbi viidud rahvusvahelise uuringu andmeil tõsteti Eestis reformi käigus kodudest välja ligi 75 000 inimest. Meie oma rahandusministeerium toob ohvrite arvuks 22 000 perekonda.

Enamik kodu kaotanuist olid sunnitud muretsema endale uue elamispinna krõbeda turuhinna eest. Paljud neist laenasid end vaeseks, osa sipleb tänaseni pangavõla valusais köidikuis. Eesti valitsused pole rohkem kui veerand sajandit neid perekondi mitte sendigi eest aidanud, rääkimata kaotuste kompenseerimisest. Ametlikus asjaajamises pole kombeks sundüürnikke isegi meenutada.

Lugupeetud Alar Karis, Kaja Kallas, Jüri Ratas!

Teie olete need, kelle initsiatiivist ja otsustamisest oleneb paljude omandireformi ohvrite edasine suhtumine oma riiki. Sundüürnike ühenduse juhtidena teame, et kodu kaotanud inimesed ja nende järeltulijad väljendavad tihti pettumust, sest selle riigi eest me kõik koos Lauluväljakul kord laulsime.

Iga seitsmes Balti ketis seisnud eestlane tõsteti reformi käigus oma kodust välja, mõnigi koos mööbliga otse tänavale. Ei aidanud kohale kutsutud politsei, sest tema lähtus ametlikust tagastamise otsusest ja korteri vabastamise korraldusest. Ametkondadel polnud kohustust lageda taeva alla jäetud peresid aidata. Kohalikele omavalitsustele probleemi lahendamiseks vahendeid ei antud.

Me ei suuda tihtipeale mõista, kuidas võis Hitleri võimu ajal süütuid juute peksta, mõnitada, surmalaagrisse saata? Kuidas sai puhkeda üleöö verine Vene ja Ukraina vaheline sõda? Kuidas sai Stalini ajal Eesti taludest pered autode peale laadida ja Siberisse küüditada?

„Küüditamine“ tähendab sõnaraamatu järgi inimeste sunniviisilist ümberasustamist/deporteerimist. Ka omandireformi käigus püsielanike väljaajamist saab küüditamiseks nimetada. Paljude eestlaste seas levib mõru nali, et kui Stalin küüditas kahe tunniga, siis oma elanike välja tõstmiseks läks kaks aastat.

Selliseid hinnanguid omaenda riigi kohta on valus kuulata. Kuid neile on ainet andnud riik ise. Eesti eliit peaks leidma endas julgust ja õiglustunnet, et omandireformi ülekohus kord selgeks rääkida. Nii nagu tegi seda 2008. aastal Kanada juhtkond omal ajal kodudest röövitud indiaanlastest 150 000 lapse piinamise ja seksuaalse kuritarvitamise pärast. Samal aastal vabandas Austraalia valitsus selle mandri kunagiste põliselanike, aborigeenide lastelaste ees. Sellega paluti andeks suure ülekohtu eest, mis tekitati põlisperekondi lahutades, kodudest välja ajades ja lapsi valgete peredesse kasvatada andes. Iirimaa valitsus vabandas 2013. aastal mitu kümnendit kestnud vallasemade orjastamise ja väärkohtlemise eest, mille käigus suur osa emadelt äravõetud lastest suri südametute nunnade hoolde jäetud lastekodudes.

Osa riigipäid on pidanud vajalikuks mineviku vigu tunnistada ja nende eest andeks paluda. Ka Alar Karis või Kaja Kallas peaksid leidma julgust oma isamaa varasemate juhtide eksimuste eest vabandust paluda. Või pööraks hoopis kõrgeima rahva toetusega erakonna, opositsioonilise EKRE värvikas juht ja hästi poliitikas ning ajaloos orienteeruv Martin Helme varem tehtud ränkadele vigadele tähelepanu?

Lugupeetud Alar Karis, Kaja Kallas, Jüri Ratas!

Tagastatud majades Nõukogude ajal elanud perekonnad ei vastuta natsionaliseerimise ülekohtu eest. Need perekonnad ei ole süüdi. Nemad said elamispinna ausal teel tollal kehtinud seaduste alusel. Nad olid korterivaldajad, kes said orderi elamispinna kasutamise õigusega piiramatuks ajaks.

Aastakümneid elati, remonditi ja säilitati vanu maju kasutamiskõlblikena. Omandireformi käigus kujunes endistest korterivaldajaist omaette kogukond, kelle Üürnike Liit ristis sundüürnikeks. Valdavalt uusomanikud oma majja nn kohustuslikke üürnikke ei tahtnud ja algas inimeste massiline välja tõrjumine.

Nii sündis uus ülekohus, kuigi ORAS-e § 2 keelab uue ülekohtu tekitamise. Ükski taasiseseisvunud valitsus selle seaduspügala täitmisega hakkama pole saanud. Sisuliselt riik, mis laseb ülekohtul sundüürnike suhtes pikalt kesta, on 32 aastat järjest seadust rikkunud.

Sundüürnikud peavad reformi enda suhtes julmaks ja ebaõiglaseks. Seda on nimetatud isegi krõbedamalt – pogrommiks ja deporteerimiseks.

Rahandusministeeriumi poolt tellitud Tallinna Ülikooli teadlaste uurimistöö „Omandireformi sotsiaalsed ja õiguslikud mõjud” (2022, leitav ministeeriumi kodulehelt) jõudis tõsise järelduseni: reform on ülekohtune ja sundüürnikele tehti liiga. Avaliku arvamuse uuring näitas, et üle 70% Eesti elanikest leiab, et sundüürnikke koheldi omandireformi käigus ebaõiglaselt.

On aeg astuda samme vigade heastamiseks ja sundüürnike kaotuste kompenseerimiseks.

Kui Alar Karis peab end kogu rahva presidendiks, saaks ta astuda esimese sammu. Teda toetaks demokraatliku valitsuse peaminister, kes alustaks õigusriikliku kompensatsiooni teemal sundüürnike esindajatega läbirääkimisi. Riigikogu opositsioon peaks neid samme toetama.

Musta värvi saaks Eesti lähiajaloo ühelt häbiväärselt leheküljelt maha pühkida. On ammu aeg omandireform, kus Eesti inimestega käituti genotsiidiga võrreldavalt, tunnistada lisaks teadlastele ka riigikogu tasemel ühe elanikkonna grupi suhtes ebaõiglaseks. Saaksime üheskoos asuda kompensatsiooni mehhanismi välja töötama ja võiksime julgemalt tulevikku vaadata. Siis ei peaks me enam häbenema vanu pildialbumeid, kus vanavanemate või isade-emade käest riigi poolt ära võetud kodud valusaid mälestusi peidavad. Siis saaksid sundüürnike lapsed ja lapselapsed tunnustada riiki, mis julgeb ajaloole ausalt silma vaadata.

Eesti Üürnike Liit
Kontakt: 53083191,
est.tenants@neti.ee